

Ба Шӯрои диссертатсионии 6D.KOA-001-и
назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон
(734025, ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 17)

ТАҚРИЗИ

**муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Муродова Нигина
Сулаймоновна дар мавзӯи «Масъалаҳои модернизатсияи
сиёсӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: хусусиятҳои асосӣ,
шаклҳои амалишавӣ ва натиҷаҳои он» барои дарёфти
дараҷаи илмии доктори илмҳои сиёсӣ аз рӯи ихтисоси
23.00.02 – Ниҳодҳо, равандҳо ва технологияҳои сиёсӣ**

Мутобиқати диссертатсия ба ихтисос ва самти илм, ки аз рӯи он диссертатсия ба ҳимоя пешниҳод мешавад. Диссертатсияи Муродова Нигина Сулаймоновна дар мавзӯи «Масъалаҳои модернизатсияи сиёсӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: хусусиятҳои асосӣ, шаклҳои амалишавӣ ва натиҷаҳои он» барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои сиёсӣ бо шиносномаи ихтисоси 23.00.02 – Ниҳодҳо, равандҳо ва технологияҳои сиёсӣ, ки аз рӯи он ба Шӯрои диссертатсионӣ мувофиқи фармоиши Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1-уми ноябри соли 2021, таҳти №311/01 ҳуқуқи қабули диссертатсияҳо барои ҳимоя дода шудааст, мувофиқ мебошад. Ҳамзамон таҳқиқот ба талаботи Феҳристи ихтисосҳое, ки аз рӯи онҳо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон унвонҳои илмӣ дода мешаванд ва бо қарори Раёсати Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми ноябри соли 2017, таҳти №5\2 тасдиқ шудааст, мувофиқат мекунад.

Масъалаи таҳқиқи инкишофи сиёсӣ бо пайвандии арзишҳои милливу унсурҳои либералӣ дар илмҳои ҷомеашиносии муосир яке аз масъалаҳои баҳсталаб ва доманадор мебошад. Падидаи ташаккули ҷомеаи муосир бештар майл ба назария ва амалияи вестернизатсия дорад, ки мақоми анъана, урфу

одат ва арзишҳои миллиро дар низоми муносибатҳои сиёсӣ коста намуда, тарҳи идоранамоии европоиро боло медонад. Аз ин рӯ, дар натиҷаи инкишофи босамар шаклҳои мухталифи ҳаёти ҷамъиятиву сиёсӣ ташаккул меёбанд, ки имконияти бунёди тарҳи нави инкишофи сиёсиро доранд. Тоҷикистон низ дар низоми муносибатҳои глобалӣ қарор гирифта, аз масъалаҳои муҳими умумисайёравӣ дар қанор истода наметавонад. Дар раванди инкишофи худ Тоҷикистон тавонист, ки намунаи инкишофи сиёсиро вобаста ба ҳолати рушди иҷтимоиву иқтисодӣ ва фарҳангиву идеологӣ пайдо кунад. Дигаргуниҳои зиёди низоми сиёсиву ҳуқуқӣ, иҷтимоиву фарҳангӣ ва иқтисодӣ аз мисоли онҳост. Албатта, дигаргуниҳои мазкур ниёз ба таҳлили илмӣ доранд ва бояд аз лиҳози назариявӣ методологӣ ва амаливу эмперикӣ таҳлил ёбанд. Рисолаи Муродова Нигина Сулаймоновна дар мавзӯи «Масъалаҳои модернизатсияи сиёсӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: хусусиятҳои асосӣ, шаклҳои амалишавӣ ва натиҷаҳои он» ба чунин масъалаи ҳалталаби илмӣ бахшида шудааст.

Рисолаи Н. Муродова ба таҳлили ҳолати модернизатсионии системаи сиёсии Тоҷикистон, ки чун тарҳи мутамаддини инкишофи ҷомеаи муосир баромад мекунад, бахшида мешавад. Мубрамии мавзӯ аз дарки ҳолати инкишофи Тоҷикистон ва мутобиқати он бо назарияи илмӣ, ки намунаи пешрафтаи инкишофи тарҳи демократӣ, ҳуқуқбунёд ва иҷтимоии кишварро тавсиф месозад, иборат мебошад. Тадқиқоти мазкур аҳамияти муҳим ва заруриро соҳиб аст, зеро тағйирпазирии куллии башарие, ки ба ҳаёти фардӣ Тоҷикистон таъсир мерасонад ба ҳалли масъалаҳои зиёди ҳалталаби инкишофи сиёсӣ, ба ташаккули ҷомеаи муосир пайвастии ногусастанӣ дошта, таҳлил, натиҷагирӣ ва баҳогузориҳои илми сиёсиро дар фазои илмӣ талаб менамоянд. Диссертант омӯзиш ва таҳлили намунаи инкишофи сиёсӣ, ҳолат ва ченаки қафомонии ин ё он кишварҳои олам, ки ба принсипи «ба меъёрҳои инкишоф мувофиқ нестанд» дар заминаи индексҳои эътирофшудаи ҷаҳонӣ зарур доништа, тағйири афкори мардум, ки талаби дигаргун сохтани сатҳи ҷаҳонбиниро дар шуури сиёсӣ, фарҳанг ва психологияи одамон дорад дар ҳалли масъалаҳои муҳими ҷомеаи демократӣ муайян месозад.

Мубрамияти таҳқиқи мавзӯ инчунин бо омӯзиши ташаккул ва инкишофи ҷомеаи маданӣ ва таъсири он ба равандҳои сиёсии Тоҷикистон, ки чун нишонаи ҷомеаи муосир баромад мекунад, алоқаманд мебошад. Сабаби асосии таҳқиқи хусусиятҳои раванди модернизатсионии Тоҷикистон, ба андешаи муаллиф бо дараҷаи коркард ва таҳқиқи масъалаҳои ҷомеаи муосир дар доираи илмии Тоҷикистон пайваст мебошад. Таҳлили самтҳои илмиву таҳқиқотии равандҳои модернизатсионӣ дар Тоҷикистон имконияти ба фаҳми моҳияти қонуниятҳо ва хусусиятҳои равандҳои навташаккул ва комили ҳаёти сиёсӣ дар замони бӯҳронҳо изофа намудани унсурҳои навини таҳқиқотиро зарур медонад, зеро чунин ҳолатҳо ба ҳаёти сиёсӣ таъсир намуда, онро дигаргун месозанд.

Муаллиф махсусиятҳои назариявӣ ва амалии таҳқиқ, таҳлил ва натиҷагирии масъалаҳои модернизатсияи сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистонро бо ҳолатҳои зерин алоқаманд медонад: омӯзиш ва дарки андешаҳо, концепсияҳо оид ба ҷомеаи муосир, ки бевосита марбути масъалаҳои модернизатсияи сиёсӣ ва системаи идоракунии давлатӣ буда, ба равандҳои модернизатсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон баҳои объективиро дода метавонанд; зарурат ба дарки комили мафҳум, моҳият, мазмуни ҷомеаи модернизатсионӣ, махсусан, истифодаи он нисбат ба кишварҳои тозаистиклол талаботи заруриро ба миён меорад; таҳлили нишонаҳои алоҳидаи системаи сиёсӣ, ба мисли институтҳои сиёсӣ, фарҳанги сиёсӣ, арзишҳои сиёсӣ ва ғайра, ки барои таҳкими ҳамаҷонибаи дигаргуниҳои баамалодаи Ҷумҳурии Тоҷикистон аҳамияти хоса пайдо мекунанд. (с. 7)

Навгони илмии таҳқиқот бо ошкор гардидани асосҳои назариявӣ методологии омӯзиши масъалаҳои модернизатсияи сиёсӣ; таҳлили концепсияҳои пешбурди назарияи модернизатсияи сиёсӣ; муайян ва мушаххас намудани самтҳои асосии инкишофи ҷомеаи муосир; таҳқиқи равандҳои модернизатсионӣ, ташаккул ва инкишофи он; таҳлили махсусиятҳои модернизатсияи системаҳои сиёсӣ; таҳлили мақоми модернизатсияи сиёсӣ дар низоми самаранокии ҷомеаҳои гузаришӣ; баррасӣ

гардидани омилҳое, ки ба самаранокии системаи сиёсӣ ва амалишавии қарорҳои сиёсӣ таъсир мерасонанд; муайян гардидани махсусиятҳои модернизатсияи сиёсӣ ва тамоюлҳои инкишофи ҷомеаи муосир; ошкор гардидани омилҳои таъсиррасони модернизатсионӣ дар таҷрибаи кишварҳо, таҳлили сабабҳои асосии рух додани бӯҳронҳои модернизатсионӣ дар раванди амалишавии муносибатҳои навин; ошкор намудани роҳҳо ва воситаҳои ҷораҳои самаранок баҳри муътадилсозии шароит ва бартарафсозии мочароҳо ва муқовиматҳо; пешниҳод гардидани тавсияҳо оид ба истифодаи тарҳҳои гуногуни инкишофи кишварҳо, ки ба рушди сиёсии модернизатсионии Тоҷикистон таъсиргузор буда метавонанд, алоқаманд мебошанд.

Мақоми махсусро дар қори диссертатсионӣ муайян намудани хусусиятҳои инкишофи системаи сиёсӣ, марҳилаҳо, вазифаҳо ва мақсадҳои модернизатсионӣ, ошкор гардидани аҳамияти дигаргуниҳои сиёсӣ ва таъсири онҳо ба қорқарди асосҳои модернизатсионии ҷомеаи тоҷикистонӣ дорад. Тавсифи хусусиятҳои баҳамтаъсиррасонии давлати иҷтимоӣ ва ниҳодҳои ҷомеаи маданӣ, таҳлили шаклҳои иштироқи актормҳои ҷомеаи маданӣ дар равандҳои модернизатсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки чун нағзони илмии рисола баромад мекунад, арзиши илмии тадқиқоти диссертатсиониро дучанд месозанд. (с. 19)

Нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда аз ҷониби муаллиф ба 13 қисмат ҷудо гардидааст, ки мазмуну муҳтавои аниқ ва дурусти нағзари илмиро доро буда, моҳияти илмии мавзӯро ошкор месозанд. Ба андешаи диссертант мафҳуми «модернизатсияи сиёсӣ» яке аз категорияҳои асосии илми сиёсӣ ба ҳисоб рафта, аз рӯи хосият падидаи рушдбанда ва муттаҳидсозанда буда, аҳамияти хосаро дар таҳлили масъалаҳои гуногунҷабҳа ва умумӣ касб намуда, муайян сохтани моҳият ва маълум намудани самтҳои асосии рушди воқеияти сиёсиро вазифаи худ медонад. Таҳқиқи масъалаҳои равандҳои модернизатсионӣ дар шароити Тоҷикистон аҳамияти илмиву назариявӣ ва амалӣ дорад. Баррасӣ ва омӯзиши гуногунҷабҳаи омилҳои сиёсӣ, ки ба

рушди ҷомеа таъсир мерасонанд ва дар асоси қонуниятҳои инкишофи илмӣ ба амал меоянд, ҷойгоҳи хосаро касб намудаанд.

Аҳамияти илмии рисола бо дарки дуруст ва ҳаматарафаи моҳият ва махсусиятҳои равандҳои модернизатсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон ошкор мегардад. Имконияти ошкор гардидани махсусиятҳои амалигардии раванди модернизатсионии Тоҷикистон, истифодаи таҷрибаи сиёсӣ, ки барои ҳалли масъалаҳои рӯзмарраи Ҷумҳурии Тоҷикистон хеле муҳим аст, метавонад аҳамияти назариявӣ амалии худро пайдо кунад.

Муаллиф равандҳои сиёсии давраи модернизатсиониро ҳамчун номуътадил ва пешгӯинашаванда баҳо дода таъкид месозад, ки ҳокимияти сиёсиро дар ин ҷараён зарур аст, назорати мунтазам ва идоранамоии ҳамаҷонибаи соҳаҳои ҷамъиятиро дар дӯш дошта, ба ташаккул ва рушди демократия ва таъмини самаранокии ҳокимият мусоидат намояд. Ба андешаи муаллиф бояд дар раванди модернизатсионӣ таваҷҷуҳи зиёд ба равандҳои хизматрасонию иттилоотӣ, иқтисодӣ, ташаккули ВАО-и озод, тарбияи ҷавонон дар рӯҳияи эҳтироми ҳуқуқ ва озодиҳои инсон дода шавад. Инчунин дастгирии шахсони кордон ва масъулиятнок, ки метавонанд ҷомеаро ба сӯи таҳаввулотҳои демократӣ ва устувории тартиботи ҷамъиятӣ раҳсипор созанд, ноғузир масъалагузорӣ мегардад. Дар асоси тавсияҳои диссертант зарурати маълумсозии ғояи миллӣ чун андешаи таҳкимбахши миллат пайдо мегардад, ки барои ташаккули шуури ҷамъиятӣ, худшиносии миллӣ ва амалинамоии барномаҳои стратегӣ кӯмак меёнамояд.

Моҳияти амалии таҳқиқот, пеш аз ҳама, бо имкониятҳои истифодаи натиҷаҳои он дар ҳалли масъалаҳо ва вазифаҳои зарурии сиёсати давлатӣ дар шароити муосир, пайваст аст. Онҳо метавонанд дар коркард ва амалигардонии тарҳҳои рушди ҷомеаи муосир, мукамалгардии таҷрибаи баамалбарории ислоҳоти сиёсӣ, ворид сохтани тағйиру иловаҳо ба раванди интишороти қонунҳо дар ҷумҳурӣ ва таълими фанҳои ҷомеашиносӣ истифода гарданд. Аҳамияти амалии рисола бо зарурати коркарди концепсияи ислоҳоти

системаи сиёсӣ бо ба инобат гирифтани ташкили хусусиятҳои системаи сиёсии ҷомеаи муосир алоқаманд аст.

Диссертатсия аз се боб ва нух параграф иборат буда, дар ҳаҷми 318 саҳифа омода гардидааст. Дар раванди навиштани диссертатсия муаллиф ба асарҳои поягузори таълимоти модернизатсияи сиёсӣ, намояндагони мактабҳои илмӣ, тадқиқотҳои назариявӣ оид ба модернизатсияи сохтори ҷамъиятӣ, ҷомеаи маданӣ ва рисолаҳои муҳаққиқони тоҷик таваҷҷуҳи хоса равона намудааст, ки асосҳои назариявии диссертатсияро мукамал ва устувор месозанд. Обект, предмет, мақсад, вазифа ва фарзияи тадқиқот, нағзони тадқиқот, нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда ва дигар талаботи навишти кори илмӣ дар диссертатсия дар сатҳи зарурӣ масъалагузорӣ ва таҳлил шуданд.

Хулоса ва тавсияҳои амалии диссертант ба монанди равона кардани сарфаҳои кишвар ба рушди иқтисодиёт, бартаарафкунии таҳдидҳои дохиливу берунӣ, ташаккули фарҳанги модернизатсионӣ, дар асоси рушди ҳозира ва минбаъдаи кишвар, маълум сохтани ғояи миллӣ, механизми амалисозии ғояи миллӣ, истифодаи таҷрибаи модерниқунонии кишварҳои дигар ва душвориҳо дар қабули онҳо вобаста ба сатҳи авҷгирии зиддиятҳои глобалӣ, андозанамоии меъёрҳои ҳолатҳои модернизатсионӣ дар ҷомеаи тоҷикистонӣ, мақоми элитаи сиёсӣ ва ниҳодҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ дар муҳайёнамоӣ ва таъмини арзишҳои демократӣ ва ғайра мақсаднок таҳлил ва пешниҳод шудаанд. Барои ба амал баровардани тавсияҳои мазкур муаллиф консепсияи ислоҳоти сиёсиро вобаста ба қабули унсурҳои модернизатсионӣ зарур медонад, ки нуктаҳои муҳими он метавонанд ҳамчун заминаҳои назарии барномаҳои стратегии давлатӣ баромад кунанд.

Хулосаҳо, тавсия ва пешниҳодҳои дар диссертатсия дарҷгардида дар шаш монография ва зиёда аз 44 мақолаҳои илмӣ, аз он ҷумла 26 мақола дар маҷалаҳои тақризшаванда ва 9 маводи конференсияи илмӣ – амалӣ инъикос ёфтаанд. Муродова Н.С. ба масъалаи таҳқиқшаванда маҷмӯи мақолаҳоро бо номи «Проблемы политической модернизации в контексте реформирования

государственного управления» дар ҳаҷми 56 саҳифа дар Германия чоп намуда, дар конференсияҳои байналмилалӣ дар Россия (Особенности политической модернизации, как главного направления государственного управления // Проблемы модернизации современного Российского государства / Сборник материалов VIII Всемирно научно – практической конференции. Республика Башкортостан, г. Стерлитамак, 23-24 май; Проблемы политической модернизации Республики Таджикистан // Материалы XV научно – практической конференции «Научные исследования: ключевые проблемы III тысячелетия». Москва, 23-24 апрель), Қазоқистон (Традиция как доминирующий фактор развития современного общества // Материалы третьей международной научной конференции на тему: «Диалог двух культур Востока и Запада через призму единства и многообразия: древний мир, средневековье, новое и новейшее время». Алматы, 23 мая) ва ИМА (Особенности модернизации политической системы государств постсоветского пространства // International scientific review of the Problems of law, sociology and Political science / collection of scientific articles. XIII International correspondence scientific specialized conference (Boston, USA, february 27-28, 2020) иштирок намудааст.

Муродова Н.С. рисолае бо усули хос, методологияи қавӣ ва муносибати объективонае ба раванду ҳодисаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳия намудааст. Истифодаи натиҷаҳои таҳқиқот барои рушди кишвар ва ҳалли масъалаҳои инкишофи сиёсӣ аҳамияти муҳим дошта, дар дарки масъалаҳои гуногуни ҳаёти ҷамъиятӣ ва дарёфти ҳалли онҳо аҳамияти заруриро касб намудааст.

Автореферат ва корҳои илмие, ки дар мавзӯи таҳқиқоти илмӣ нашр гардидаанд мазмуни асосии рисолаи диссертатсиониро инъикос менамоянд. Хулосаҳо ва тавсияҳои дар рисола дарҷгардида дониши амиқ ва чун натиҷаи таҳлили илмии муаллиф эътироф гардида, касбияти баланди муҳаққиқии онро нишон медиҳанд.

Бо баробари ҷой доштани мувафакқиятҳо, дастовардҳо ва пешниҳодҳои таъсиргузор, рисолаи мазкур ба мисли ҳар як кори илмӣ аз нуктаҳои

тазодманду баҳсбарангез орий нест. Дар рисола баъзе аз масъалаҳои раванди модернизатсионӣ дар иртибот бо истифодаи таҷрибаи таърихӣ ва дастоварди афкори ниёгон таҳлил нашуда, нуктаҳои ҷудогонаи ба ҳимоя тавсияшаванда ва навғониҳои муаллифӣ ба шарҳу тавзеҳоти иловагӣ ниёз пайдо намудаанд.

Аз ҷумла:

1. Аз осори олимони кишварҳои Шарқ, ки ба масъалаҳои муҳими рушди ҷомеа аз назари тағйирпазирии башар дар раванди бунёди ҷомеаи нави модернизатсионӣ андешаҳои судманд гуфтаанд, кам истифода шудааст.
2. Роҷеъ ба зарурати тағйирпазирии ҷомеа, авомили рушди ногузири ҳаёти инсонӣ таҳти таъсири шароит ва муҳити зист, коркарди дидгоҳу ғояҳои ислоҳотгароёна дар ҷамъиятҳои солим, ки аз ҷониби мутафаккирони форсу тоҷик зиёд гуфта ва навишта шудааст, муаллиф ба таври зарурӣ истифода накардааст.
3. Дар боби сеюми диссертатсия оид ба институтҳои ҷомеаи маданӣ ва нақши онҳо дар раванди модернизатсионӣ ҳарф зада, муаллиф механизмҳои ҳамкориҳо ва пайвастиҳои онҳоро ба пуррагӣ тавсиф накардааст.
4. Муаллиф мафҳуми модернизатсияро тавсиф намуда, инъикоси онро дар низоми сиёсии Тоҷикистон муайян менамояд, лекин равандҳои демократикунонии ҷомеаро, ки чун унсури муосиршавӣ зухур менамоянд, таҳлил намесозад ва бештар ба самти воқеии рушди кишвар аҳамият дода, имкони монеаҳо ва мушкилиҳои раванди муосиршавии ҷомеаҳои анъанавиро аз мадди назар дур менамояд.

Дар маҷмӯъ диссертатсияи мазкур таҳқиқоти анҷомёфта ба ҳисоб рафта, норасогихҳои дар боло зикршуда арзиши илмии онро коста насохта, баръакс муаллифро барои тавсеа додани фикрҳо ва шарҳу тавзеҳи нуктаҳои баҳснок водор намуда, қиммат ва усули илмияти дифоии рисоларо ғанӣ мегардонанд.

Ҳамин тавр, рисолаи диссертатсионии Муродова Н.С. масъалаи рӯзмарраи ҷомеа ба ҳисоб рафта, навғониҳои зиёдеро дар илмҳои сиёсӣ ворид

намуда, ба талаботҳо оид ба корҳои диссертационӣ дар мавриди дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илм мувофиқ буда, муаллифи он сазовори ноил гардидан ба дараҷаи илмӣ доктори илмҳои сиёсӣ аз рӯйи ихтисоси 23.00.02 – Ниҳодҳо, равандҳо ва технологияҳои сиёсӣ мебошад.

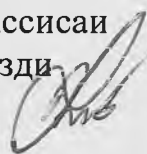
Тақризи мазкур ба талаботи банди 71-72-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-уми июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, мувофиқ мебошад.

Муқарризи расмӣ:

доктори илмҳои

ҳуқуқшиносӣ, профессор. Директори Муассисаи давлатии «Маркази исломшиносӣ» дар назди

Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Холиқзода А.Ғ.

734003, ҚТ, ш. Душанбе, кӯчаи Шодмонӣ, 58/1
E-mail: halim2006@yandex.ru Тел. моб.: (+992) 93-802-05-68

Имзои А.Ғ. Холиқзодаро тасдиқ мекунам:

Мудир бахши кадрҳо, ҳуқуқ ва корҳои махсуси Муассисаи давлатии «Маркази исломшиносӣ» дар назди

Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Анҷуманова Г.А.